

הלכות תפילין סימן למ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה בכל תקון]

כתב הפריימג'דים, דקשר של דל"ת, ואף של יו"ד שבתפילין של יד, נראה דאין לעשותם כי אם לשמה, ושל לא לעשותם על ידי אשה וקשן, דבקלל כתיבה הנה כמו השיין שבש"ל-ראש¹⁶.

16 אמנם, לענין כסוי הדל"ת והיו"ד שברצועות בשעה שהולך בהן במבואות המטונפות, כתב במשנ"ב לקמן (סי' מג ס"ק כ) שמשמע ברדב"ז שאין צורך, כיון שאין הן עשויות דרך כתיבה, אלא דרך קשירה. ולענין אם מקום הקשר של הדל"ת והיו"ד נחשב כקדושה עצמה או כתשמיש קדושה, כתב לקמן (סי' מב ס"ב ד"ה משל ראש לשל יד, ובס"ג ד"ה לגוף הקדושה) ובשעה"צ לקמן (סי' קנד ס"ק ז), שנחלקו בזה הראשונים.

[ביה"ל שם]

ובל"שפן דאין צורך להחמיר הקטן הנה לעצמו בנה, דאם לא הביא ב' שערות ואינו תיב במצות רק מדרבנן¹⁷.

17 וכן לענין ציצית, כתב לעיל (סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים) שכיון שאין הקטן חייב בציצית אלא מדרבנן, יכול הוא להטיל את חוטי הציצית לעצמו.

[ביה"ל שם]

הלא גם בתפילין אין תיב רק מדרבנן¹⁸.

18 משמעות דבריו, שקטן שהגיע לחינוך חייב הוא עצמו במצוות מדרבנן, ולא שחייבו חכמים את אביו לחנכו. וראה מזה שכתבנו בזה עוד לעיל סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים.

[ביה"ל שם]

אף הקשר שצ"ש הקטן הנה לעצמו קדם שצ"ש בן י"ג, נראה לי דצריך להמירו לאחר שצ"ש בן י"ג ולתירו לעשותו¹⁹.

19 אבל לענין ציצית שעשאה קטן לעצמו, כתב לעיל (סי' יד ס"א ד"ה להצריך אנשים) שאינו צריך להתירה ולחזור לעשותה כשנעשה בן י"ג, כיון שציצית שעשאה קטן כשרה בדיעבד.

[ביה"ל שם]

דלענין תפירת ספר-תורה על ידי נשים²⁰ והוא הדין כל אלו הפסולין, יש הרבה מפקפקין בנה²¹.

20 ולענין תפירת הספר תורה לעמודים שלו, כתב בשו"ת מי יהודה (א"ח סי' יג) שכיון שאינה מעכבת את כשרות הספר תורה, ניתן לעשותה לכתחילה על ידי נשים.

אכן לענין קביעת מוזה במקומה על ידי אשה, כתב הישועות מלכו (הל' תפילין ומוזה פ"ה ה"י) שפסולה היא לקבוע מוזה, כשם שהיא פסולה לכותבה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קנח אות ג) כתב שאין ספק בדבר שהיא מותרת לקבועה, ושכן כתב בשדי חמד (מערכת המים כלל קלא), והטעם, שכיון שהיא שייכת במצות מוזה ועיקר המצוה הוא בקביעתה בפתח הבית, איך נפסול אותה מלקבוע מוזה.

21 ולגבי תפירת יריעות הספר תורה לעמודים על ידי נכרי, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תקמה ס"ק ד) שצריך עיון אם מותר.

[משנ"ב ס"ק יא]

דקספ"תורה ממזר וגר תושב²² וכו', אפלו הכי בתפילין ומזוזות אין להש²³.

22 ולגבי קבלת גר תושב בזמן שאין היובל נוהג, ראה מה שכתב לקמן סי' דש ס"ק כד.

23 ולענין האם ממזר כשר להיות שליח ציבור, כתב לקמן (סי' נג ס"ק ג) בשם השיורי כנסת הגדולה שדין זה תלוי במחלוקת המובאת כאן האם ממזר כשר לכתוב תפילין, ולדעת המג"א שנקט שכשר לכתוב תפילין הוא כשר גם להיות שליח ציבור. אמנם, הברכי יוסף (יו"ד סי' רפא ס"ק ו) כתב שאף אם תפילין שכתבן ממזר כשרות, מ"מ לא יהיה הממזר שליח ציבור.

[ביה"ל ד"ה כשר]

וכמו שכתבנו לעיל במשנה ברורה בשם התוספות-שבת²⁴.

24 ושם (סי' לח ס"ק יב) הביא תחילה דעת הפמ"ג שמוחים גם בעבדים כמו בנשים, והמשיך שבתוספות שבת כתב להיפך.

[משנ"ב ס"ק יב]

אפיקורוס²⁵.

25 ולענין קריאת הפטרה מתנ"ך שנדפס על ידי המינים, כתב בשעה"צ לקמן (סי' רפד ס"ק א) שמוטב לקרוא את הפטרה מחומש, ולא לקוראה מתנ"ך כזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

ובדאי ישפאל קתב²⁶.

26 וכשמניח תפילין אלו, כתב בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' דה) שיכול אף לברך עליהן.

[משנ"ב ס"ק יז]

בכדי שלא יבואו העובדי-גלולים לזלזל בהם²⁷.

27 ולתת לנכרי מוזה כדי לקובעה בביתו, כתב הרמ"א (יו"ד סי' רצא ס"ב) שאסור, אבל אם יש לחוש משום איבה מותר.

ולמכור ספר תורה לבתי משפט של נכרים כדי להשיבע בהם את היהודים, כתב בשו"ת מהר"ץ חיות (ח"א סי' לב) שכיון שאינם קונים אותם כדי ללמוד מהם, וגם שייך בכך היתר משום איבה [כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קמח סי"ב וסי' קנד ס"ב], מותר למכרו להם.

ולגבי מכירת ספר תורה לבית כנסת של קונסרבטיבים שאינם שומרי תורה אבל הם מכבדים את הספר תורה וקוראים בו, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קעד) שאין בכך איסור בעצם, אבל אין להתיר אלא בספר תורה חדש, משום שאם הוא ספר תורה שכבר קרא בו, יש לחוש שנחשו לו לירידה שישתמר על ידי עוברי עבירה.

הַלְכוּת תְּפִילִין סִימָן לַט מ

ביאורים ומוספים

הנחת התפילין של ראש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. והגרש"ז אייערבך הורה (הליכות שלמה תפלה פ"ד ארחות הלכה הע' 115) שמכאן ואילך יוסיף כל יום על זמן הנחת התפילין, דהיינו שיששה עימן זמן נוסף אחר התפילה, וגם יניחן בשעות לימודו (ואם אין נוח לו לעשות כן ברבים, יניח על כל פנים רק את של יד).

34) ובתי תפילין שנעשו בזמנינו בהידור, דעת הגרש"ז אייערבך (הליכות שלמה שם ס"ו) שאין צריך לבדוק את התפילין שבהם ללא סיבה מיוחדת, משום שאין לחוש שהתקלקלו מזיעה, ואדרבה על פי רוב מצויות תקלות רק לאחר שפתחום לבדוקם.

[משנ"ב ס"ק כח]

יניחם כף³⁵ וכו', ולמעשה צריך עיין³⁶.

35) והקונה תפילין ממי שאינו מומחה, ומצא שאופן כתיבת השורות שבהם הוא שלא כפי המבואר בשו"ע לעיל (סי' לה ס"א), כתב הערוך השלחן (ס"ד) שאף שבדיעבד אין בזה פסול, מ"מ הורע כוחם בכך ואין סומכין על כשרותן אלא אם כן התברר שנכתבו על ידי מומחה.

36) ולענין מי שקנה תפילין מצדיק שנפטר, ואינו יודע אם הצדיק הניחן בקביעות עד שקנאן שאו הן בחזקת כשרות ואין צריך לבדוקן, או שהניחן רק לפרקים ואין להן חזקת כשרות וצריך לבדוקן, וירא לבדוקן שמוא ימצאן פסולות מחמת יושנן, ומניחן בלא לבדוקן, כתב האות חיים ושלום (ס"ק ג) שאין לעשות כן, ואף שהרמ"א כתב שאם אין לו מי שיבדוק את התפילין יניחן בלא בדיקה, מ"מ בזמנינו שמצויים הרבה בודקים צריך לבדוקן, וגם להניחן בלא ברכה אינו נכון, שהרי יתכן שהן כשרות וצריך לברך עליהן, ואם הן צריכות בדיקה הרי עובר על איסור "אל תשכן באהלך עולה". וגם להניחן רק לאחר שבזמן התפילה הניח תפילין כשרות ובירך עליהן אינו נכון, כיון שיש לחוש לאחרים שיראו אותו מניחן ולא ידעו שלא בירך עליהן ויבואו להניחן בברכה כדי לצאת בהן ידי חובה, ועוד, שאם תפילין אלו כשרות והייבים להניחן בברכה, לא תועיל להן הברכה שבירך קודם התפילה על תפילין אחרות, כיון שהתפילה מפסיקה ביניהן.

סִימָן מ

דין איך לנהיג בקדשת התפילין

[משנ"ב ס"ק א]

על הַיָּמֵד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּרָךְ בְּיָוֵן¹.

1) ולענין מגילת אסתר המשתלשלת מעל גבי השולחן או הסטנדר, כתב לקמן (סי' תרצ ס"ק נו) בשם הפמ"ג, שאף על פי שאינה נגדרת על גבי הקרקע, מ"מ נחשב הדבר כגנאי לכתבי הקודש.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְסִפְרֵי-תוֹרָה אֲסוּר לְתוֹלְתָהּ בְּכָל גְּוֵי² וכו', דְּאֶפְלוּ כְּשֶׁאָרְזוּן-הַקֶּדֶשׁ מִחֻבֵּר בִּיתְדוֹת לְכֶתֶל אֲסוּר, כֹּל שֶׁאֵין תַּחְתּוֹ עוֹמֵד דְּבַר-מָה³.

2) ואיסור זה הוא רק לתלותו על הקיר, אבל אם תולה אותו על גופו, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמא ענף ג) שמוותר, וכמבואר בגמ' (סנהדרין כא, ב) שהמלך עושה לו ספר תורה כמו קמיע ותולה בזרועו.

3) הלשון "כל שאין תחתיו עומד דבר מה" אינה נמצאת בחיי אדם, ואדרבה בנשמת אדם שם (ס"ק ה) כתב שאם קבע דף ומניח עליו

[משנ"ב ס"ק כא]

בְּחֶסֶד וְיִתְרוֹת, וְהוּא הִדִּין בְּתַמּוּנַת הַאֲוִיזוֹת אִם הֵם פְּקֻלָּה²⁸.

28) לענין מוכר תפילין שיש לו תפילין שכשרותן היא רק בדיעבד, האם צריך להודיע על כך לקונה אותן, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ב) שאם נראה שהקונה מודקדק במצוות שרוצה לקנות רק מה שכשר לכתחילה ומהודר, חייב להודיעו שאין מקיים בהן מצות תפילין לכתחילה, ואם לא הודיעו יש לחוש למקח טעות, אבל אם הקונה אינו מהדר במצוות, אין לחוש למקח טעות.

[משנ"ב ס"ק כד]

דְּעַד אֶחָד נֶאָמַר בְּאִסּוּרֵינוּ²⁹. וְכֵתֵב הַמְּגִנ־אֲבָרְהָם דְּעַל-כָּל-פְּנֵים בְּעֵינָי שְׂמִפְרִיזֵין אוֹתוֹ שֶׁהוּא מְחַזֵּק בְּכִשְׁרוֹתוֹ³⁰.

29) ואף אשה המוכרת תפילין, כתב האפיקי מגינים (חידושים ס"ק יח) שנאמנת לומר שהיו של אדם גדול.

30) וגדר מוחזק בכשרות, כתב הערוך השלחן (יו"ד סי' קיט סי"א) שהוא המתנהג על פי דת ישראל, ומניח טלית ותפילין ומתפלל שלש פעמים בכל יום, ונוטל ידיו לאכילה, ומנהיג את בני ביתו בכשרות כדת תורתנו הקדושה.

[משנ"ב ס"ק כו]

לְעוֹלָם³¹. שֶׁכֵּל זְמַן שְׁחַפּוּיָן שְׁלֹם הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן מִן הַדִּין³², וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן או נִקְבָּה³³. וּמְכַל מְקוּם נְכוֹן לְבָדְקוֹן, מִפְּנֵי שְׂמִתְקַלְקְלִין מִפְּנֵי הַזְּעָה³⁴.

31) ולענין הקונה תפילין של אדם שמת, כתב הלשכת הסופר (כלל יח אות א) שנהגו ליתנן לבדיקה, והטעם משום ששכר המניח תפילין הוא אריכות ימים (כמבואר לעיל סי' לו ס"ק א), וזה שמת חוששים שמוא התפילין גרמו לכך מחמת שלא היו כשרות. ודעת הגר"ח קניבסקי (מאיר עוז אות יד ס"ק ז) שאין צריך לבדוקן, שכן יש הרבה סיבות לפטירת אדם.

32) ולגבי מוזהר הדין שצריך לבדוקה פעמים בשבע שנים (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רצא ס"א), ובתוך שנים אלו אין צריך לבדוקה מצד החזקה, ואם העבירה למקום אחר מבואר (מסכת מוזהר פ"ב הט"ו) שצריכה בדיקה, וביאר הגר"ח קניבסקי (שם פרשה סדורה אות עא) שני טעמים לכך, או משום שבמקום החדש אין לה חזקת כשרות, או משום שמצוי שמתקלקלת על ידי ההעברה. וכתב שלפי הטעם הראשון גם פרשיות של תפילין שמעבירין לתפילין אחרות חייבות בבדיקה, כיון שבמקומן החדש אין להן חזקת כשרות.

33) והבדק את תפיליו ומצא שהניחן עד עתה כשהן פסולות, ואפילו אם נמצא שכך נעשו מתחילתן, כתב הא"א (בוטשאטש, ט"ט) שגם בזה ניתן לומר כפי שאמרו (קידושין סו, ב) על כהן שנמצא חלל שאין עבודתו פסולה, וגם אין צריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על הברכות שאמר בשעת הנחתן, כיון שהן רצויות. והביאו את דבריו בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קיז) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' נד). וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' ה) והוסיף שאף יש לו שכר כעושה מצוה, כיון שהתכוון למצוה ונאנס שלא לעשותה. וראה מה שכתב בשו"ת לב חיים (ח"ב או"ח סי' י). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' טו) כתב, שאף שאין לו שכר כמי שהניחן, מ"מ הרי זה כעין שאמרו בירושלמי (גיטין פ"ז ה"ו) 'אונסא כמאן דעביד', וכמי שחשב לעשות מצוה ולא עשאה שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. אכן, בשו"ת מחזה אברהם (או"ח סי' ה) ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' לה) הביאו תשובות פנים מאירות שכתב לגבי מי ששגג ולא הניח תפילין של ראש כראוי, שעוין ביטול מצות עשה מתכפר לו על ידי חרטה ותשובה, ועל איסור ברכה לבטלה לא עבר לפי המנהג לומר מיד לאחר